

Loculnti'a Redactorului

Cancelari'a Redactiunii

e in
Sra'a tragatorului
(Lóvösz-utca), Nr. 5.Scrisorile nefrancate nu se voru
primi decatu numai de la corespon-
denti regulari ai „Federatiunii.“
Articlii tramisi si nepublicati se
voru arde.

FEDERATIUNEA

Diurnalu politicu, literariu, comercialu si economicu.

Va essit Joul-a si Dominec'a.

Pretulu de Prenumeratiune:

Pre trei lune 3 fl. v. a.
Pre siese lune 5 „ „ „
Pre anulu intregu 10 „ „ „

Pentru Roman'a:

prea intregu 30 Fr. = 30 Lei a.
„ 6 lune 16 „ = 16 „ „
„ 3 — 8 „ = 8 „ „

Pentru Insertiuni:

10 cr. de linia, si 30 cr. tacla tim-
brale pentru fiecare publicatiune
separatu. In loculu deschisu 20 cr.
de linia.

Unu esemplartu costa 10 cr.

Pest'a, 17. Febr., 1. Martiu. 1873.

In camer'a deputatiloru Ungariei la ordi-
nea dillei este discussiunea generale a sup'ra
bugetului ministeriului Culteroru si instructiun-
nii publice. Ca momente mai insemnate ammin-
tina discursulu ministrului Trefort, alle
deputatiloru nat. Bonciu si Mileticu, precum
si allu deputatulu opposit. Nicolicu, cari au
vorbita la obiectu si d'in punctu de vedere
natiunale si confessiunale. A fara de succin-
tulu repportu dietale, ce onorab. nostri ceti-
tori lu primesou despre sied. resp. vomu
publica mai pre largu acelle discursuri si
appreciarile nostre a sup'ra loru.

Noulu ministru de interne nu este inca nu-
mitu, se assecura inse ca numirea lui (Juliu
Sapari) are se se publice in Nr. de mane (do-
mineca 2 Martiu) allu diariulu oficiale. Intr'a-
cestea ministrulu actualu D. Tóth s'a presen-
tatu eri, prima data dupa reinsanatosiare, in
camer'a deputatiloru si fu acclamatu de unii
partesani d'in drepta.

Curtea de-compturi au gatatu proiectulu de
lege sollicitatu de camera, si se va presentá
in 10. Martiu, a. o. Proiectulu cuprinde 301. §-i
mai mare parte lucruri principali si se crede
ca va fi necessariu a se mai adauge inca vre
una sutá de paragrafi pentru ca legea se de-
vina mai perfecta.

In Cislaitani'a senatulu imp. allesse, mem-
brii pentru delegatiune. Proiectulu de lege pen-
tru reform'a legii electorali s'a desbatutu si
adoptatu de commissiunea ad hoc, dar negoti-
atiunile cu Polonii d'ai casciga pentru proiectu
n'a avutu succesulu doritu de centralisti. Po-
lonii voru parasi toti senatulu imp. indata
dupa dou'a cetire, voru lua inse parte la lucrari
delegatiunii. Se dice ca centralisti venedia era
pre deputatii ruteni, tindiendu a face scissiune
intre Galliciani, nu credemu inse ca se isbu-
tesca asta data, decum-va nu voru face conces-
siune cuvalente Poloniloru. Dalmatianii ar fi
cascigati, Cehii inse si toti cei lalti slavii voru
absentá si astfelu crisea este iminente. — Gu-
vernulu Romaniei libere au presentatu Camerei
unu proiectu de lege pentru numirea de agenti
politici la Rom'a si Washington, ca relatiunile
politice si commerciali se se consolidadie intre
Romania de una parte si de alta cu Itali'a
si Americ'a. Camer'a luá numai decatu in con-
sideratiune acestu proiectu de importantia mare
na numai pentru consolidarea repporturiloru
amicabili, ci si pentru desvoltarea autonomiei
si independentiei statului romanu.

Precum in vietia sociala si privata, asié
si in cea publica-politica numai acelle incor-
dari si nisuintie potu duce la unu resultatu
favorabilu, la scopulu doritu, cari au unu fun-
damentu frescu, o base solida, care sta in
deplina consonantia nu numai cu impregiura-
rile, ci mai vertosu cu natura lucruriloru, cu
adeverulu, dreptatea si cu sentinlu curatu si
neinfectatu de marsiave interese. Despre ade-
verulu necontestabilu allu acestei assertiuni
avemu occasiune a ne convinge in fia-care di.
Unu casu ce taia in cadrulu acestui adeveru,
ni ofere in aceste momente si partit'a unio-
nistiloru d'in Croati'a.

Unionistii croati se vedu asta-di, dupa
atati'a anni de la impacatiunea cu Ungari'a,
nu numai insielati in aseptarile loru, ci chia-
ru convinsi, ca callea pre care au fostu por-
nitu nu este salutaru, pentru ca nu corres-
punde naturei lucruriloru; pre acesta callea
ei nu potu se-si ajunga nici scopurile loru
egoistice si se-si satisfacsa nesatfos'a ambi-
tiune, cu atatu mai pucinu se esoperdie ce-va
intru interessulu si spre salutea si binele na-
tionalu. Partit'a unionista d'in Croati'a se pare
a fi aflatu callea cea adeverata, adeca ca si
fiulu cellu ratecitu, s'a intorsu si acum voi-
esse a se pocaf. In dillee aceste se lafi ca
tulgerulu scirea, ca unionistii d'in Croati'a,
la casu candu membrii magiari ai delega-

tiunii regnicolarie voru respinge elaboratulu
Croaitiloru, nu voru mai aderá la amiciti'a un-
guresca, ci voru trece in castrele oppositiunii
nationale, se voru pune pre terrenulu natio-
nalu, care singuru este naturalu, si astfelu
voru inaugura facia cu contrarii loru o lupta,
care va ave se-i duca la scopu.

Daca unionistii croati s'au ostentitu si sa-
turatu a mai servi ca instrumente in manile
strainiloru; daca ei insi-si nisuescu a esoperá
o intilegere cu fratii loru nationali; daca ei
voru starui si persiste pentru implinirea pre-
tensiuniloru loru, pentru acceptarea propuse-
tiuniloru croate, fara se-si faca seupulu, ca
aceste sunt analoge cu pretensiunile nationali-
loru; d. ca in fine resistintia si incapatnarea
magiara facia cu politic'a loru si a fratiloru
loru nationali nu se pote altmintrea invinge
si frange, de catu prin comunitatea preten-
siuniloru, prin intilegere reciproca si solida-
ritate, atunci este chiaru ca lumina sorelui,
ca paratii ce despartiescu pre unionisti de na-
tionali sunt arteficiosi si fara fundamentu, ca
este in interessulu chiaru a unonistiloru d'a
accepta puru si simplu caus'a nationale si
d'a alunga d'in capetele loru fantasmagorie si
imbecilitati, cari tindu si tienu a fi cu potin-
tia, a plantá si inradecina idea de statu ab-
solutu ungurescu intr'o tierra, care totu-de-
un'a facia cu Ungari'a a avutu o pusetiune
de paritatu periercta; acest'a este basea pre
care Croati'a trebe se stee, nu numai d'in
punctu de vedere politicu, ci si firescu, ca-ci
de cate ori va parasari acestu terrenu, de atate
ori voru gresi, voru rateci si orbeca in inta-
nerecu, si in fine totu aici voru trebui se se in-
torca pana atunci, pana candu si-voru fi ajun-
su scopulu.

Credemu ca assemeni fenomene assemeni
casuri de desamagire voru ave inriurintia si a
supra Romaniloru transilvaneni; aceste sunt
esperintie, d'in cari el potu trage mare si bu-
nu folosu.

Sè avemu ore frica de cul- tur'a magiara?

Desbaterea bugetului ministeriu-
lui de culte si instructiune publica, pre
langa tote discursurile lunge si
late, cari produceau tieri mai multu
folosu daca remanenu in pusunariu, de
catu ca s'a vorbitu si imblatitu luc-
ruri, cari fia-care le scie — are totu si
o parte forte caracteristica si interes
santa. Este cunoscutu, ca stapanii
dillei voiescu a efectul magiarisarea
tierrei pre terrenulu culturei, prin asié
numita „cultura magiara“; ast'a ni o
spunu in facie, mai au inca si alte
caili ascunse prin cari s'a datu de golu
in mai multe ronduri.

Noulu ministru de instructiune pu-
blica si-a desvoltatu programm'a in-
tr'unu discursu prin care a arretatu
in celle mai vine coloru starea cea mi-
serabile a instructiunii, si eccu cum
si-imaginedia ellu inaintarea culturei
in Ungari'a „cea mare si tare“? Prin
invitarea barbati-
loru de sciintia d'in tier-
rele straine la faculta-
tile mai inalte! Pentru ca,
argumentedia ministrulu, trebe se re-
cunoscemu, ca n'avemu barbati de
sciintia, cari se pota tieve concurren-
tia cu professorii d'in strainetate: ca-
ce natiunea e remasa cu totulu in
cultura.

E lucru cunoscutu, ca D. Trefort,
innainte cu cativa anni, a numitu pre
magiari, intr'unu articlu allu seu, ap-
parutu intr'o foia nemtiosca, de „bar-
barii moderni,“ pentru care addeveru

scapatu d'in gura intr'unu momentu
nefericitu, sufferi de atunci si pana
asta-di de la confratii se multe infrun-
tari. Ei bine ceea ce a affirmatu
atunci, affirma in programm'a sa si ca
ministru, numai catu in modu mai
magulitoriu, — ceea ce asta-di si ca-
mer'a approba. E lucru frumosu sin-
ceritatea, numai apoi se nu ne am-
mentie cu nu scimu ce „cultura
magiara.“ Amu dissu de multe ori ceea
ce dicemu si adi, ca natiunalitatele
nu porta frica de „cultura magiara,“
care nu essiste si cata au magiarii o
au de la nemtii straini, ci tienu minte
de brutalitate a magiara, prin
care deca ar fi cu potintia voiescu se
inghitia totu.

Pre langa tote aceste inse vomu
a ne ocupá de unu discursu pronun-
ciatu de corifeulu partidei deachiste,
Ant. Csengeri, care se dice a fi
dupa F. Deacu cea mai luminata
capacitate, si pretinde a fi unu bar-
batu invetiatu, mare pedagogu si cu
mare influentia mai allesu in affacerile
instructiune publice. Ellu inca affia
necessariu invitatiunea celebritatiloru
straine la facultatile d'in tierra, de-si
dubitedia despre vointia acelloru-a
pentru astfelu de sarcina mai allesu
la ocuparea regulata a unei catedre.
Nu affia necessaria revisiunea legii de
instructiune publica, si contra a cel-
loru-a ce o pretindu sustiene, ca de
fectele nu se affia in aceea lege, ci in
essecutarea ei; in lips'a seu organisa-
rea rea a scolei, unde adese ori se
indesa preste 80 de copii, fara ca se
fia cellu pucinu scaune de treba, lu-
mina destulla, ventilatiune, incalditu
de ajunsu, s. a.

Despre institulele de copii mici (Asi-
le) dice, ca este mare gresiela a le folosi
pentru instructiune. Economulu simplu
inca scie, ca plantele crude nu se potu
intarita fara urmari triste in venitoriu.
Si acestu principiu recunoscutu de toti,
se ignoredia adeseori prin educatori toc-
m'a la fiintia cea mai principala: la
omu. Intaritatea copiiloru urmedia mai
tardfu prin scolele de mediulocu, si
anume prin sistem'a cea rea de acum'a,
unde professorii n'au de cugetu, ca, im-
multindu-se studiile mai allesu cu celle
reale si naturale, se le pota face prin o
sistema mai correspondentia usioru de
princeputu. Si ce e urmarea? Nu nu-
mai la noi, dar si in strainetate, s'a
escatu bol'a de creeri s. a.; si unde cor-
pulu e in decadentia, de cade si spiri-
tulu. Acesta bola de creeri se affia si in
litteratura si diurnalistica. (Da, dorere,
se affia si la noi romanii, si ne casiuna
multe neplaceri; cetitorii se disgu-
sta, diurnalele devinu pamflete fara
influentia ce ar trebui se o aiba. Rep.)

Omulu, si in specie magiarulu, in-
vetia mai multu d'in esperintia. Deci
governulu se infintiedie scole, prepa-
randie bine organizate in tienuturi diffe-
rite, cari se servesca de modelu si es-
emplarie altoru-a. D'in neessecutarea
obligamentulu de instructiune nu se
pote conchide defectulu legii, pentrucá
nici intr'unu statu europeanu nu e esse-
cutata legea in tota vigorea. Instructi-
unea obligatoria am proclamatu-o nu-
mai in annulu 1866, in alte state s'a
facutu cu multu tempu innainte.

Reformatorele Luther, pentru in-
structiunea obligatoria au insistatu la
principii si domitorii germani; ceea
ce fu forte naturalu, pentru-ca dandu
Bibli'a (sant'a scriptura) in man'a po-
porulu, a fostu conditiune necessaria,

ca poporulu se o scie ceti. In Dani'a
s'a introdussu instructiunea obligatoria
in annulu 1647, in Svedi'a in 1723, in
Prussia 1794, Franci'a 1833, Spani'a
1857, Portugalli'a 1836, Starea invetia-
mentulu e mai indestulitoria acolo,
unde s'a proclamatu mai de tempuriu:
in Dani'a si Svedi'a. Dar si in Dani'a
numerulu copiiloru cari nu cercetedia
scol'a se urca la mai multe mii. Asse-
menea si in Svedi'a. In Prussia sunt
multe scole unde copiii invetia abiá a
scrie si ceti, in annulu 1869 au fostu
4151 statii de invetiatori in vacantia.
In Franci'a, starea inventiammentulu,
dupa descoperirea ministulu Duruy, nu
e prea favoritoria. In Ispani'a jumetate
d'in copii nu sciu ceti si scrie. In Ita-
li'a sunt scole de ajunsu, dar despre in-
vetiammentu se dice ca ar fi reu. In
Portugalli'a unde invetiammentulu e in
man'a statulu, a treia parte a copiiloru
abié cercetedia scol'a. Sè nu credemu,
ca in aceste tierre legea n'ar fi in vi-
gore, ca nu s'ar applica pedepse rigo-
rose pentru negligintia. Pedepsele nu
lipsescu, dar ce dovedescu? Cumca
cu catu mai rigoroza e pedeps'a, cu
atatu mai pucinu se essecuta legea. In
Portugalli'a nu numai se pedepsecu
parintii negligenti cu multa banala, dar
s'a pronunciatu asupra-li si perderea
drepturiloru civile. Si ce e resultatu?
Ca 2/3 parti nu ambla la scola. In Rep-
portulu facutu parlamentulu se dice,
cum se pote cugeta, ca 2/3 parti a pa-
rintiloru se se spoliedie de drepturile
civile? Legea anglere e mai practica,
precum in tote asié si in privintia in-
structiunei.

Applicarea pedepsei o incredintiedia
intieleptiunei scaunelor scolari. Le-
gea nostra a defiptu pedeps'a, dar n'a
lassatu-o in bunavoia scaunelor sco-
lari. Si ce ar fi resultatu, candu amu
applicá-o? Dupa datele mai noue a
ministrulu de instructiune, se affia la
noi preste 1000 de comune unde nu
este scola, — nu sciu in ce modu se
pote applica aici invetiammentulu obli-
gatoriu? Se va dice, guvernulu se
faca scole acolo. Da, se faca; numai
daca pote, dar luandu-se in conside-
ratiune starea financiariloru, nu se prea
pote, apoi unde amu affia invetiatori
de ajunsu, si calificati pentru elle?

Mai usioru petea Pompeiudice, ca va
bate in pamentu cu piciorulu si scote le-
giuni; camer'a nostra inse ori catu ar
mai bate cu pitiorulu, legiunea in-
vetiatoriloru totu-si nu o pote scote de
odata.

S'a distu, ca confessiunile nu se si-
lescu in destulu pentru a implini pres-
criptele legii. Se pote. Dar daca sta-
tulu admoniedia si a trei-a ora scolele
confessiunali, ce va urma? Ca statulu
e detoriu a luá in manile salle affa-
cerile scol. Statulu nu e in stare: deci
in loculu scoleloru debile, ar urma
nimic'a, s'ar inchide scolele puru si
simplu.

Dar principulu de a se administra tote scole-
le prin statu, de roga prin
cipiu lui instructiunii li-
bere. E addeveratu, pentru inainta-
rea segura intr'unu gradu mai innaltu
a instructiunii e de lipsa interventiu-
nea statulu, ceea ce dovedescu intrega
legislatiunea europeana. (Noi scimu ce
interventiune potemu asepta de la gu-
vernulu magiaru; eccu unu eclatantu
argumentu, pre langa multe altele, pen-
tru recascigarea autonomi Ardellului.
Rep.) Neci chiaru in Angli'a, unde se

afila atâte capitale (bani, avutia) ingramadite, unde spiritul de întreprindere și activitatea sociale sunt atât de dezvoltate, nu sunt în stare confesiunile, societățile publice și private a redica scoalele pe nivelul cuviincios fără intervenția statului.

Dar' pre câtu e de addeveratu acest'a, pre atât e de invederatu și aceea, că șr fi unu regressu mare a incredință instructiunea numai statului. Precum intervenția statului, asi se cuvine și promititudine cetățienilor pentru promoverea instructiunii. Fără de concursul cetățienilor precum fără de intervenția statului nu se pote cugetă înaintare în asta privintia. Si acestu concursu binefa catoriu allu cetățienilor uccidem u data în momentulu, candu d'în instructiune facem unu monopolu pentru stat.

Instructiunea trebuie să fie cauză comună. Comunele trebuie să fie cauză școlară în budgetul lor. întocm'a ca ori ce alta cauză administrativă; lumin'a spirituală întocm'a precum lumin'a de noapte a strădelor comunelor. Ia ce trebuie obligate, prin lege comitatense și comunale.

Vorbește apoi pre lungu despre didactru ce. d'în cauză financiarilor incurcate, voiesce a lu sustienă și pentru venitoriu. Tract ndu mai de parte despre Americ'a affila, că în New York abié 50% frecuentia școlă. Neglijința în frecuentarea școlilor o affila în defectulu legilor administrative alle comitatelor, orasielor și a comunelor, cari la tempulu seu nu s'au addussu în concordanță cu legea de instructiune; în aceste legi ar fi trebuit să se inarticulede; și dispozițiunile pentru espropriarea locului (pământului) pentru edificarea școlilor. Lef'a, investitorilor să se urce la unu minimu de 300 fl. După essemplulu Americanilor, recomanda a se aplică și femeii ca investitōresse.

Face unu lungu tractatu despre internate, cari, ori ce se mai d'ica unii și alții, sunt condamnate de tota opiniunea publica. Victor de Laprade în opulu seu despre sistem'a instructiunii în Franca, eschiamă cu enfase: „oh! liberi cugetatori, sciti ce e internatul? sciti ce e unu clăustru? Oh! mame, sciti ce e acelu a? sciti că e o casa armă! Cătra voi sermani copii nici nu me adressediu, căci forte bine sciti, că internatul e unu carceru.“ Aici pedagogia e suplinita cu o rigida disciplina, carea nu e cu privire la etate, la diferenția de caractere; pre esecutorii internatului interesădia mai multu affacerile economice, materiale, despre cari sunt respundietori auctoritatilor superioare, de câtu de moral'a, cauzele pedagogice, pentru cari parintii nu i potu trage la răspundere. Concede totu și, ca acolo unde elevii nu si potu affila case accomodate și oneste: preparandiele și alte institute nu potu prosperă fără internate.

La tote aceste planuri bune și frumoase inse, ministrulu Tréfort răspunde: să nu totu planisăm, ci să și facem ce-va. Dum Romae consultant, Saguntum perit. Apoi numai să facă, să facă dacă potu unu Eldorado d'în tota țier'a, atunci ne vomu înduleci și noi — cum d'ise betraulu Deák — de institutiunile țierrei. Dar pana candu suntem totu „în statu asiaticu“ — cum se exprimă b. Sennyey —; și ana candu justifi'a va fi totu rea și complicata; administratiunea în chaosulu cellu înainte de Creatiune; politic'a de statu contr'a natiunalitatilor, cari formădia maiortatea țierrei; financiele nulla plus câte-va sute de milioane deficitu; călile ferrate rele, și facute mare parte în interesse particulare, alle familielor nemesiesci, și a speculantilor; cultur'a, acēsta potere a seculului presinte mai nimic'a, și aceea pucina ce este, inca straina; dieu, de institutiunile magiare nu se va înduleci nici macaru unu puin de cucu, — necum o natiune compacta de diece milioane numai o unica cauză este, pentru

care se vorbește, scrie și face multu: latinea magiarismulu; aici fia-care în pinteat se pricepe; dar tempulu și pot-urile sunt nepotrivite: se face numai o munca sisiphica, cu celle mai cumplite urnări. Amu d'iau că nu cultur'a magiara, ci barbarismulu, acēst'a rugina asiatica, este de care tienu minte natiunalitatile. Unica ereditate de la parinti, care ni s'a mai lassatu este limba, natiunalitatea; și ne avendă alt'a o pastrăm acēst'a și padim cu tota țier'a suffletēca. Prin ea ni vomu potē cascigă currendu și drepturile de factori politici în statu

Reflessiuni a supr'a importantiei proprietății de pamentu cu privire la vندیarea padurilor districtului Nasaudu.

(Fine.)

Ad 3. „Societatea se obliga a cladi în scurtu timpu o calle ferrata de la Clusiu la Nasaudu, unde să fie curtea trenului, și de aci la Suedva.“

O marinimosa societate! sublima între sublimități! o, corulu fericirii comunelor districtuale! o visterulu bunatătilor! isvorulu gratiei și allu îndurării! o sore allu victiei omenesci, care incaldiesci tote sufletele maretie și curate, le adapostesci și le inoi; o perfecta iubire a omenimei! (candă acēst'a ti-da occasione că comunele districtuale) o limanulu fericirii și fundamentulu înfloririi. Tu, pe care G'schäfturile bune te însufletiescu, și ti stiruesce o dragoste fără margini; Tu, care ai pe flamur'a ti incantatoria aduncu ingropate „capitalele cu ori și ce pretiu, interese însutite și dividende grase.“ Tu și numai tu esci acea, careia e cu potinția a face ca carrulu de feru să percurgă acēstu tinentu, și în iuberea-ti fără margini poteai să faci la Nasaudu o statiune de drumu de feru; — în addeveru vinu să me inchinu Tie, multiamit'a mea profunda ti-va fi prea pucinu, dară ceriulu să ti recompense die faptele maretie și parentiesc'a ingrigire.

Calle ferrata! Ceriulu s'a înduratu a recompensă studiulu profundu și îndelungatu, staruintiele și încercările omenilor; — cugetarea neobosita și laborarea continua a spiritelor nalte, cu rezultate escelinte.

Căile ferrate inca sunt rezultatele unei astfelii de munci și fericirile de cari se impartiescu omenii, prin elle sunt prea aduncu semite și prea bine cunoscutē, încātu să mai trebuiesc enumerate, și încātu să le pota cine-va contestă.

Inse călile ferrate pentru comunele Districtului sub împregiurările de faciu nu credu să fie de folosu, și câtu voru tinent acēste triste împregiurări, credu că călile ferrate potu să aduce numai rou și ruina mai pripita.

Cu câtu sunt călile ferrate de folositorie pentru tinenturi, a caroru populatiune s'a redicatu la unu gradu mai naltu de cultura, a caroru populatiune exploatedia cu energia isvoarele lor naturale, lucră unita și cu tote pot-urile spre dezvoltarea capitalelor lor; cu câtu se bucura ea de mai multe industrie, manufacture cu câtu e comerçulu ei mai înflorit, cu unu cuventu, cu câtu documentedia o vietă mai vîna și activa în tote sferile de ocupatiune; — cu atâtu de periculose potu să fie călile ferrate pentru comunele districtului, pentru că acēsta sunt lipsite de tote acestea.

Vetrelor lor de munca și cascigu precum sunt morile, regaliele, berarie și dora tote întreprinderile, asta-di sunt ocupate de straini, meseriele sunt în mana straina, asemenea comerçulu, acuma se dau muntii și padurile lor, ultimulu, dar' prea însemnatulu lor capitalu naturalu, a carui avutē abundante aru potē aduce fericiri generale și asié bietului romanu i-a remasu pre langa summa de lipitori și camatari de

totu felulu numai sterilulu și pucinu pamentu spre a carui ameliorare i lipsescu tote midilocele și nici că se face încercare a-i veni întru ajutoriu. Ce folose ni potē aduce drumulu de feru candu ni lipsescu cu dessevserē omenii de specialitate? nu se gasece unu fochistu, dară se mai avemu masinisti și alte multe specialități, fără de caru drumulu de feru remane totu strainu.

Redati romanului tote isvoarele de laborare și de cascigu; dehideti-i calle spre noue ocupatiuni; redati i comerçulu; ajutati lu si-lu redicati; faceti ca industria să învie, să se localise die, să înflorească; ajutati-lu a-si amelioră starea, și atunci i dati midiloce necesarie și apoi indemnulu spre întreprinderi de totu felulu urmēdia de sine, ajutati-lu se si ameliorēdie economia cea decadiuta că să-si pota vedē și ellu respalita munc'a și ostenelele salle, și atunci speranti'alu învie si-lu împitene multu spre laborare. Scapatulu de lipitori și de infricosiții esurasi, aperrati lu contra infernalelor laturile alle acestoru a. Nu vindeti capitalele lui naturale, ci cercati a le dezvoltă și a le prevedē cu fabrice și ateliere folositorie. Ingrijiți dezvoltarea lui morala și priveghiați cu tota serioșitatea oșcerea copiilor lui.

Să se resca omeni și pentru alte specialități precum e drumulu de feru s.a.

Sub acēste împregiurări o calle ferrata pote aduce mare fericire și abundanția în tote; — dar' altcum se dă numai occasione binevenita a se marî numerulu locustelor, cari ne exploatedia și ne seracesce. — se maresce numerulu inimicilor, cari ni periclitēdia existinția nostra, cari semana între noi urr'a și tote celle rele, ni inveninēdia famili'a și ni periclitēdia copii, viitorii generatiune, cu unu cuventu ne adducu la sapa de lemn, ne omora materialminte și spiritualminte; ni periclitēdia existinția și independinția nostra politica, ni inveninēdia sentiulu nationalu, ni adducu perire.

Prin unu drumu de feru acuma se naintēdia numai interessele acestoru omeni periculosi, cari nimica nu sacrifică și de tote se folosescu.

Districtualii au se sasacrifice pentru drumulu de feru pe langa capitale și pucinu pamentu de pe angustelesiesuri; — pana candu ei în starea de acuma voru cascigă audiulu fluierului și duraitulu rotelor, și voru avē să se bucre la incolacirea fumului masinelor — pe langa acēsta si-voru grabi și pripit starea de iloti.

Ad 4. „pentru ca să porte contu și în favorea natiunalității, societati să nu-i fia iertatu a aplică alti lucratori, de câtu numai romani și italiani.“

Ēta documentulu cellu mai validu, care-lu potu aduce la assertiunile melle de mai nainte, că populatiunea e seraca, că campulu ei de activitate e marginitu, că ocupatiunile i lipsescu; prin urmare și cascigurile sunt neînsemnate, ba neajunse chiaru pentru sustinēdia sa și a familiei salle, de aici urmēdia desperatiunea, lenea și despretiurea lucrului, și acēstea sunt cauzele decadinței morale, fisice și spirituale

Mai nainte am aretatu căile prin cari s'ar potē amelioră starea populatiunei, și acuma o repetu ca să i-se dē fundamentulu, isvoarele de munca și cascigu; — să i-se deschidia noue ocupatiuni să se ajute întru îmbunătățirea starei, și mai alēssu să i se dē concursulu la întreprinderile comerciale cu unu cuventu să fie în tota privinția desceptata, invetiata și ajutata, mai alēssu să se escite spiritulu de asociatiune, care e parghi'a cea mai poternica la o întreprindere cu succēssu, și atunci candu poporul se va convinge că pote cascigă, și va avē venitu după munc'a sa, de siguru voru încetă plansorile, că poporul e nepassatoriu, — inse unu lecru, carele nu desdavnēdia nici chiaru munc'a, acelu-a nu va incuragiă nici odata.

Ori mai bine asié; ca vetrile sacre, appurate cu atâtea sacrificie, liberate

dupa atâtea lupte, se devina estraine și populatiunea sclava pre pamentulu, care lu domnesce liberu? aceli, se devina sub amaru biciu alu Directorilor și administratorilor

Domne a totu poternice! ce a potutu să peccatēca bietulu țieranu totu neamulu lui, căci ellu n'are alt sorte de câtu a portă jugulu — și iugu mai amaru de câtu ori care ar malu — căci animalulu se nutrește se adapa și se ingrigiesce pana candu pentru plugariu e numai biciulu percutarilor, laturile fără de-legiloru ghimpii ascutiti ai altoru insecte venose, ai altoru trantori omenesci; — pentru ellu nu e decât continua dă în bani, și în sange; er' respal'ta i despretiulu și persecutiunile, cari adē ajungu și copilulu în mama; ellu gsta dulceti'a vietiei numai în desperatiune; îndura te Ceriule spre acēsti și îndura te Comitētu District, că sunt parintii, fratii, rudele și amie D.Vostre!

Cauz'a vندیării padurilor — d'importantia atâtu de însemnata, astfiliu mi o esplica priceperea și midedicia anem'a mea, astfeliu am spus-

La cestiunea Fundului regescu.

Proiectulu de lege despre organizatiune organizatiunea fund. reg., pertractatu și consiliulu de ministri, remane a fi presintatu legisiatiunii ung. spre debater și deliberare. Tempulu, candu va presintatu, nu este decisu, inse, după celle multe premerse, de locu nu va batetoriu la ochi, dacă și acēstu proiectu, va trebui mai antăiu să tregă prin stadiulu traganării îndatenate. Ce se faci, dacă principiulu guvernulu ung. se vede a fi „de si vomu ajungē cei d'în urma, totu-si vomu ajunge noi,“ cu tote că, după esperientia, leculu cellu d'în urma este cam după usia. Nu mi-e scopulu să discuttu, dacă ellu, adē seau mane, ajunge acolo seaba, ci aceea, că cum ambla acēstu parintiescu guvernulu constit. a pu 270,000 romani și 50 mii straini d'în fund. reg. și astadata la us'ăa 150,000 de Sassi.

De cinci anni de d'ille, de cand guvern. aru fi trebuit să se occup de organizatiunea fund. reg. d'în Transilvania, acēptăm, că studiulu și esperientiele, ce au trebuit să le pot cascigă în acēstu tempu, voru fi fost d'ajunsu, și productulu loru correspondetoriu ostenelelor de atâtea d'ill amare; inse ast-di, candu productulu proiectulu despre organiz. ni este înaintea ochiloru, cu dorere trebuie să constatam, că și acēstu productu edemnu și correspondetoriu numai unu guvernulu ung. cu care suntemu bine cuventati în tempulu presinte.

Nu se pote, că nefalsificatulu și categoriculu verdictu a'lu opiniune publice, a 2,050,000 cetățieni ai Transilvaniei, pronunțiatu de multu și de repetite ori în acēsta cestiune vitale, că informatiunile și protestele a 320,000 civi sasassi d'în fund reg. că tendințele și intențiunile nesincere, nepatriotice alle sassilor d'în Ardēlu, să nu fia ajunsu la cunoscentia și se nu fia atinsu sentiulu de dreptate și umanitate allu acēstui guvernulu, cutēdia și ei a luptă acēstea, asta-di să cutēdie a presintă unu astfelu de proiectu neîndestulitoriu și amagi și batjocori astfelu justele acēptare și sinceritatea atōri civi, cari, după cum se vede, n'au altu peccatu, de câtu numai că, netruendū-se de prē iubitu și alēssulu poporu sasassu allu actualulu guvernulu, cutēdia și ei a luptă pentru o essistinția, demna civelui unu statu consitutionale. Guvernulu a cutēdiat a atacă autonomi'a marelui principatu Transilvania, s'a tinentu potente, și sterge legile sanctionate, addise de diet'a sabliana d'în 1863/4 și nisuesce a potē nimic' și caracterulu politica nationalu allu Natiunii Romane d'în Ardēlu; inse a scutură macaru la

*) A se vedē nr. trec. alu „Fed.“

vechile ruginiture ale sassiloru nu culedea; se tiene nepotenciosu a atinge institutiunile, nu numai esse d'in tempu, ci si contrarie, perniciose natiuneloru conlocutorie, institutiuni cari in unu statu constit. componendy espressu altastatu cu conducere politica si privata separata, nu pricepem cum mai potu fi suferite se assiste.

Cum se potu atunci ore imputa de celle si timbra de ininice justele nisuinte alle Ardeleniloru, cari nici pre de parte nu contienu rentatiusele tendentie si caracterulu opintiriloru sassesci?!

Daca dara acestu vitregu guvernu d'in debilitate n'a pricepetu se luere altcum, pre cum s'a acceptatu, in cestiunea organizatiunii fund. reg. atunci trebe se compatimim tierra si natiunile ei, a caroru destine au ajunsu a fi condusse d'unu astfelu de guvernu; era daca guvernu d'in reutate, si acest'a e mai probabile, n'a voitu se liniscesca si indestulesca sufletele apessatoru, atunci ne miram de pacientia loru, si nu ni potemu explica desierta loru inclinatie de sinceritate si alipire, ce manifesta facia d'unu astfelu de guvernu ignorante si amagitoriu.

Romanii d'in fund. reg. inse spera celle de speratu inca de la dreptatea legislatiunii, spera ca ea va pota fi demna de numele si chiamarea ei, respectandu egalitatea, si nu va pota urma guvernu neci in debilitate, neci in reutacia.

Representantii magiari voru fi addeverati interpreti ai opiniunei si dorintiei alegutoriloru, manifestate in organele loru; era representantii natiunitatiloru, mai allessu romanii, scimu ca nu voru intardia a implini in prima linia, detorintia si chiamarea loru.

Valeriu.

Proiectulu de lege despre organizarea fundului reg.

(Testulu, in care s'a prezentatu consiliului de ministri d'in partea ministrului de interne.)

Partea I.

Despre organizatiunea juredictiuniloru fundului reg.

§. 1. Scaunele si districtele fundului reg. cari sustan de presinte si essercita dreptulu de juredictiuni, precum sunt scaunele: Rupea (Cohalnu), Mediasiu, Sincu-Mare, Sabisiu Sedi-siora, Orestia, Sabinu, Mercuria, Noerihcu, si districtulu Bistritiei si allu Brasiovulu, reman si pre venitoru juredictiuni independente in estensiunea loru de pana acum.

§. 2. Cetatile libere reg., cari se afla de presinte in fundulu reg. si a-nume Bistritia, Brasiovulu, Sabinu, Sedi-siora, Sabesiulu si Orestia voru forma si pre venitoru o juredictiune d'impreuna cu scaunele si districtele pre allu caroru terrenu jacu.

§. 3. In fruntea fia-carei juredictiuni a fundului reg. sta comitele sassescu (Comes), care in fia-care juredictiune essercita drepturile comitelui supremu, stabilite in art de lege 42 d'in 1870. — Comitului sassescu i se da spre dispusitiune unu presonalu correspondentioru.

§. 4. Art. de lege 42 d'in 1870, care tratadia despre regularea juredictiuniloru, se va estinde si a supra fundulu reg., inse cu urmatoriele modificatiuni:

§. 5. Numerulu totalu allu membriloru cari forma juredictiunea si cari conformu §-lu 19 a mentionatulu art. de lege au se allega comitetulu municipalu, se va imparti astfelu, in catu de regula pentru fia-care 500 de locutori se se allega unu membru in comitulu numerulu totalu allu membriloru comitetulu nu pota se fia mai micu de 40 si mai mare de 120.

§. 6. Membrii comitetulu municipalu se voru imparti intre orasie si celle-late parti alle municipioru in modulu urmatoriu: In scaunulu Sabinu si districtulu Brasiovulu diumetate a numerulu totalu allu membriloru comitetulu o va da cetatile libere reg. Sabinu si Brasiovulu; in scaunulu Mediasiu, Sedi-siora, Sabisiulu si Orestia, precum si in districtulu Bistritiei orasiele cu acellu-a-si nume voru ave se dec numai doue d'in cinci parti a numerulu totalu allu membriloru comitetulu. In scaunulu Rupei, allu Sinculu-

Mare, allu Mercuru si Noerihcu orasiele cu acellu-a-si nume voru ave se dec numai un'a d'in cinci parti a numerulu totalu allu membriloru comitetulu municipalu.

Membrii comitetulu municipalu se voru imparti intre celle-late parti alle municipioru.

§. 7. Fia-care municipiu determina numerulu membriloru pentru scaunulu orfanalu centralu; precum si numerulu functionariloru, cari sunt insirati in partea IV. a art. de lege 42 d'in 1870. ca organe correspondentorie, allu caroru presonalu si ceru de activitate, se va defige si prescrie in unu statutu, ce va ave a se crea in sensulu §-lui 91 allu art. de lege citatu mai susu.

§. 8. Cetatile libere reg. d'in fundulu reg. se voru organiza dupa norme art. de lege 18 o'in 1871 referitorie la orasiele cu magistratu regulatu. Cu privire inse la affacerile regulate prin §§. 24, 25 26 si 65, precum si prin partea VIII. a mentionatulu art. de lege, cetatile libere reg. se voru scote de sub juredictiunea scauneloru si districteloru respective si se voru supune nemidiloceitu ministrulu de interne.

§. 9. Cetatile libere d'in fundulu regescu se voru organiza de-odata cu scaunele, seu districtele, cu cari sunt incorporate.

§. 10. Pana candu nu se va fi finitu reorganizarea fundulu reg. juredictiunile insirate in §. 1. potu se se impreuna mai multe la-olalta si se forme die o singura juredictiune, dar' numai cu aprobarea ministrulu de interne, care apoi va cere si consentimentulu dietei la o asemenea impreunare.

Dupa finirea organizatiunii ori si ce schimbare pre territoriulu juredictiuniloru se va pota face numai prin legislativa.

Partea II.

Despre organizatiunea si cerulu de activitate allu Universitati natiunii sassesci.

§. 11. Universitatea natiunii sassesci constu d'in trei-dieci de membri, pre cari i allegu juredictiunile d'in fundulu reg. si o cetate libere reg. incorporate, pre trei anni si in urmatori'a proportiune: Scaunulu Sabinu si districtulu Brasiovulu tramittu cate trei membri, celle-late juredictiuni alle fundulu reg. cate duoi; cetatile libere reg. Sabinu si Brasiovulu cate duoi; Bistritia Mediasiu, Sedi-siora, Sabisiulu si Orestia cate unu membru.

La casu candu in sensulu §. 10 allu aceste legi s'aru impreuna mai multe juredictiuni la-olalta, atunci juredictiunea formata prin o asemenea impreunare va allega atatia membri, cati aru fi avutu sa allega, dupa dispusitiunile de mai susu, fia-care d'in juredictiunile impreunate.

§. 12. Presedinte allu Universitati nationale sassesci este comitele sassescu.

Vice-presedinte allegu Universitatea d'intre membrii sei.

§. 13. Universitatea natiunii sassesci tiene pre fia-care annu o adunare mare ordenaria, pre carea o conchiama comitele sassescu, care totu-odata este indetoratu, ca la dorintia a siese juredictiuni se conchiame Universitatea la o adunare straordenaria.

§. 14. Agendele Universitati sunt:

a) Stabilirea ordenei de di.

b) Administratiunea averei juredictiuniloru, d'in fundulu reg., carea si pana acum s'a administratu prin Universitate, precum si dispusiunea a supra aceste averi.

c) Imprumuturile, cari impovaredia acesta avere.

d) Procurarea si instrainarea averei Cardinali.

e) Votarea bugetulu annualu si examinarea socoteliloru de inchiaiare.

f) Stabilirea numerulu si organizatiunea functionariloru, precum si a salarieloru presedintelui si a impoiatoriloru.

g) Allegerea si control rea functionariloru Universitati, libera rea loru de responsabilitate suspinderea loru d'in officiu si ordonarea investigatiunii disciplinare.

h) Controlarea casseloru ce stau sub inspectiunea si administratiunea ei.

i) Inspectiunea a supra fundatiuniloru create d'in avera ce o administratia.

§. 15. Numai cu aprobarea ministrulu de interne se va pota essecuta unu conclusu, care se va referi a) la dispusitiunile despre avere, b) la stabilirea bugetulu, c) la instrainarea

imobilieloru, d) la contractarea de imprumuturi, e) la inchiairea seu desfiintarea de contracte ponderose, cari nu obvinu la bugetulu votatu, f) la sistemizarea de officiu noue, seu la desfiintarea celloru assistinte.

Daca ministrulu de interne, in cursu de patru-dieci de zile, incepu de la dia presentarii, nu-si va da parerea, atunci conclusele prezentate se privescu de aprobate si se potu essecuta.

§. 16. In privintia administratiunii si folosirii averei, ce este proprietatea totoruru juredictiuniloru, decide Universitatea natiunii sassesci in numaru completu. In privintia administratiunii si folosirii acellei averi, care este proprietatea juredictiuniloru singuratece, decida si dispunu numai acei membri ai Universitati natiunii sassesci, cari sunt allessi de juredictiunile respective.

§. 17. Copiele autentiate si legitimate alle protocolleloru Universitati au d'a se tramitta ministrulu de interne in restempu de trei-dieci de zile, incepu de la inchiairea sesiunii. La cererea unui-a d'intre ministri au d'a se tramitta fara amenare si protocolle.

§. 18. Cu essecutarea aceste legi se insarcinedia ministrulu de interne.

Camer'a reprezentantiloru Ungariei.

Siedintia dela 26. Febr. 1873.

Presedintele Bittu deschide siedintia la 10 ore d'in di; dupa aceea comunica camerai rescriptulu, prin care Maj. Sa imperatorele conchiama delegatiunile pre 2 Aprile in Viena. Rescriptulu se va tipari si puca la ordenea dillei pre sied. de luni (3 Marte.)

Ignatiu Helfy, avendu in vedere, ca regele Ispaniei Amadeu a abdicatu pentru sine si descendenti sei de la tronulu ispaniolu, si ca in urm'a aceste reprezentantia legala a natiunii ispaniole a allessu, proclamatu si stabilitu republica ca forma de guvernare; considerandu apoi ca fia-care poporu are dreptulu d'a-si regula affacerile interne astfelu, precum ceru acest'a impregiurabile si interesele statulu; considerandu in fine, ca nerecunoscerea acestui dreptu este analoga cu negarea dreptulu de propria guvernare; — intreba pre dlu ministru-presedinte, ca recunoscutu-s'a d'in partea Ungariei forma de guvernare adeca republica ispaniola? Daca nu, apoi cugeta d. primu-ministru a face acest'a fara amenare? — Interpellatiunea se comunica ministrulu-presedinte.

Camer'a trece apoi la ordenea dillei. Mai inainte de tote se ie in desbattere proiectulu de resolutiune, presintatu de ministrulu de justitia si referitoriu la regularea provisoria a procederei penale. Propunerea ministrulu se accepta si astfelu proiectulu de lege despre regularea procederei penale se va da mai antai unei comisiunii de 15 membri spre a-lu examina si desbatta, si numai dupa aceea se va pertracta in sectiuni.

Urmedia continuarea desbatterii generale mai restrinse a supra bugetulu ministrulu de cultu si instructiune publica.

Alessandru Nicoliciu regreta, ca guvernu a tramissu commissariu reg. cu putere asi estinsa pentru regularea affaceriloru besericiei serbesci, ca-ci acestu commissariu pana acum n'a facutu alta-ce, decatu a potentiatu abuserile, asi incatu asta-di reulu e mai mare si mai acutu ca mai inainte.

Serbiu — dice oratorele — nu voiescu alt'a, de catu autonomia besericeii loru. Acest'a dora nu li se va pota lua in nume de reu: si apoi de aici nici ca se va pota deduce si dovedi, ca serbiu lucra contra statulu ungarescu.

Paulu Somssich inca partecipa la acestu discussiune generala. Elu mai inainte de tote dechiara, ca n'ar fi luat parte la desbatterea acestuiu obiectu ponderosu si seriosu, daca unu d'intre oratori n'aru fi vorbitu astfelu, precum au vorbitu, despre clerulu catolicu si protestantu. Cu osebire d. Somssich vrè se combata pre D. Iranyi, care a incriminat si condemnatu prentimea catolica, ba chiaru institutiunea erarchica, si i-a attribuita celle mai grele si mai negre peccate, dcundu, ca „cleru mai destramat si mai nemoralu de catu celu ungarescu, u'a mai vediatu nicaiuri.“

Daca d. Iranyi ar fi d'issu, ca clerulu catolicu a luat o pusetiune ostile facia cu ideele si cerintiele tempulu nou, atunci oratorele n'ar fi avutu nimicu d'a-i observat. Inse a condamna o classa intrega pentru vre-o doue

trei seuu chiaru si o suta de casuri scandalose si nemorale, acest'a nu este iertatu. Daca asju vrè se satiscedin — continua oratorele — asju dice, ca dlu Iranyi a facutu acest'a numai ca se dovedesca, ca nu se teme de popi. La acest'a inse in dia de asta-di nu-i trebe multa cutediantia. Daca ar fi pasitu cu asemenea incriminatiuni pre tempulu lui Galilei, Hqsu si pre tempulu inquisitiunii, asju dice, ca a'avulu mare temeritate si coragiu. Asta-di nimenea, nici chiaru guvernu ung. nu se teme de cleru; inse este ce-va de ce trebe se ne teme-mu, si acest'a este „perioa sentiului religiosu,“ ca-ci in butulu totoruru teorieloru si ipoteseloru temerarie alle lui Darvinnu, in eteru va remane addeveru, ca pana candu va assiste omu pre pamento, omenimea va ave lipsa de sentiulu religiosu, daca nu voiesce se recadia in braciule barbarismulu si slaviei.

Intr'unu punctu oratorele se unesce cu Iranyi, si acestu punctu este „realizarea neamenata a autonomiei besericeii cat.“ Dsa nu pota pricepe, ca pentru-ce traganedia guvernu cu presentarea acesteii cestiuni inaintea camerei, candu se scie, ca camera are dreptu d'a inarticala acesta autonomia numai daca nu contiene concluse ce viu in collisiune cu interesele statulu.

Cu privire la affacerile scolastice, oratorele roga guvernu, ca se modifice institutiunea inspectoriloru supremi, carea este astfelu organizata, in catu nu pota se arete rezultate indestulitorie.

Siedintia dela 27. Febr. 1873.

Siedintia se deschide ca de regula la 10 ore. Indata dupa verificarea procesulu verbalu d'in siedintia precedentu camer'a trece la ordenea dillei si continua desbatterea generala mai restrinse a supra bugetulu ministrulu de cultu si instructiune publica.

Demetriu Bonciu iè mai antai cuventulu si pronuncia, cu privire la obiectulu d'in discussiune, unu discursu lungu si interesantu, d'in care de-o camdata estragemu numai urmatoriele passagie.

M'asiu bucura, dice dlu Bonciu, daca deficitulu, despre care s'a vorbitu asi de multu cu occasiunea desbatterii generale, s'ar fi produsu prin redicarea bugetulu pentru instructiunea publica, ca-ci sum convinsu, ca reflectiunile nationali-economice, bunastarea addeverata, nu voru inlori, nu voru ajunge a se bucura de o stabilitate in addeveru senetosa si salutaru, pana candu terrenulu instructiunii publice nu se va cultivat mai bine, pana candu adeca nationalitate d'in acesta terra nu se voru impartesi in mesura egala de darurile instructiunii. Pareti ce despartu scolele confessionale de celle neconfessionale trebeu cu delaturati. Daca confessionile au dreptulu d'a sustiene scoli, trebe se li se dea si mediulocele necesarie pentru sustinere, precum si puterea spre a sili pre parinti ca se-si tramitta prunci la scola. §. 25. d'in legea scolara este celu mai stricatosu pentru scolele confessionale, si prin urmare pentru instructiune. Conformu si pre bazea dispusitiuniloru acestui paragrafu, scolele confessionali d'in acelle comunitati, unde sunt mai multe confessiuni, se pota supprime si nimic de totulu. Revisiunea legii scolare este deci neaperrata necesaria.

Ca nu cum-va se creda cine-va, ca si oratorele este unulu d'intre partisanii si aderintii ultramontaniloru, dechiara ca d'insula nu fantasedia de confessionalismu, ci de instructiunea poporulu. Oratorele nu vrè se dica si se intellega, ca scolele confessionale se se emancipede de sub inspectiunea supremu a statulu; d'in contra dsa vrè ca acesta inspectiune se fia mai strinsa, dar' confessiuniloru se li se dea mana de ajutoriu intru realizarea ordenatiuniloru salutare alle loru.

Oratorele vorbesce apoi despre starea instructiunii in comunitatile romane, si in fine si-esprime dorintia, ca ministrulu se conchiame in acheta pentru consultarea a supra legii scolare si de acei barbati, cari cunoscun relatiunile confessiuniloru si alle nationalitatiloru, si ascultandu-i pre acesti-a se pota face dispusiuni favorabile si salutarie.

Svetozaru Mileticu iè in apperare partia liberala a serbiloru contra incriminatiuniloru, ce s'au redicatu contra ei. Li s'a imputatu serbiloru, si respective partitei liberale, ca urmasesce nisce scopuri si tendentie, de cari intrad-averu ea nici nu visedia. D'in conclusele conferintiei d'in Becherecu se pota vedea, ca

VARIETATI.

*. [† Necrologu] Mircea B. Stănescu, adv. în Aradu și deputatu dietale — d'impreună cu soția sa Elisă Machi-Versigian, — Iosifa Stănescu, not. cerc. în Iosasi, cu soția sa Iléu'a Talosiu, — Emili'a Stănescu cu sociul său: Teodoru Rad'a, prețur rom. gr. orient. și cu pruncii lor: Luereti'a, Liviu și Emili'a. — Rosali'a Suciū marit. Ioanovicu, — Ioane de Sombati jun. com. în Aradu cu fiii săi: Gregoriu, și Ioane, de Sombati sen. propriet. în Aradu cu fiica-sa Mari'a marit. Slaviciu, — Iovanc'a Bradeanu veduv'a după Sombati cu fiica-sa: Ilén'a marit. Paulu Derjanu, portarellu reg. la Pest'a, — Georgiu de Sombati d'în Secusiciu, — Georgiu de Sombati, în Zaderlak, — veduva Aloisi'a, de Sombati în Vien'a, — Macsimu de Miclosi, prețur în Radu'a cu sororile sale, — Andrei Machi, protop. în Buteni cu soția sa Ann'a și în numele altor rude, aducă la cunoștința publică tristulu evenimentu familiaru, că iubitulu lor tata, respective mosiu, unchiu, socru și cumnatu: *Atansiu Stănescu* prețur gr. or. romanu în 15/27 Febr. 1873. la or'a 10, d'în d'în etate de 60 anni, a repausatu în Domnulu. Fié-i tierren'a binecuvântata!

*. [Despre puterea rusesca.] Pana acuma s'a impartitu între armat'a rusesca 443,914 puscii cu acu, după sistemulu lui Kruk. Si anume despartimentulu militariu de la Varsiova a capetat 75,312; Vilna 66,484; Caucasu 3326; Casanu 13,314; Kicw 38,826; Moscovi'a 82,566; Odessa 49,670; Petropole 57,020; Finland'a 10,190 și despartiam. de la Charkow 47,120 bucaci. * (Pescuirea cu dinamitu.) E tare interesantu a vidé cum lucratori, ocupati cu construnere de gilipuri, pe insul'a Cepelu, în orele libere pescuescu cu dinamitu. Ei adeca facu că o amplatura de dinamitu se esplodede în apa, și, după puține minute, suprafiac'a apei în estensiune de vre-o 20 orgii patratu este că semenata cu nenumarati pescuti. Prin acést'a nu se face nici o dauna, pentru că pescii de acolo cu tempu totu-si voru perii.

*. [Romanii sunt polonii lumii latine.] Mare sentatiune a provocatu unu articulu alu diuariului „Confederatiune Latina,” în care se scrie, că „Romanii s'în polonii lumii latine. Imbucatatita și impartita între despotismulu turcescu, rusescu și germanu-magiaru.” Apoi continua „asie p'ecum Itali'a vestica a sculuratu dominarea strainiloru spre a ajunge la unire, astfelu și Itali'a ostica natiunea romana se rumpă catenele, că se ajungă la unire. Fia care june romanu se fia unu Petru eremitulu în sacra lupta, ce se porla spre unirea și infintiarea imperiului latinu d'în resaritu.” Articulu amintitu dice despre ungur, urmatoriile: „Acést'a natiune în adevéru este virtuosa, inse daca se va oppune operei unificatiunei romaniloru, va fi maturata de multimea latiniloru d'în resaritu.”

Austri'a. Comisiunea de constit. discută impartirea cercurilor electorale galliciane. Ianovski accentua, că Rutenii saluta cu bucuria reform'a electorale și, face mai multe propuneri referitorie la consolidarea elementului rutenu. Maj. Sa santiună legile despre inspectiunea scol. adduse de di't'a Boemie. Clubulu de constit. a statoritu în 27. Febr. list'a candidatiloru pentru delegatiuni.

Angli'a. La începutu Angli'a s'a aretatu cam rece cătra noulu guvern republicanu alu Ispaniei, ca-ci mai înainte ajunse iute a fi amadeista. Ba Amade:, ultimulu rege alu Ispaniei

estă ca ei după ei, dar se nu credia că potu insiellă pre cei cunoscatiori și că pupedi'a care si-spurca cuibulu este passere laudata, precnudu pupediele tote sunt spurcate era celi denunciatorie notate cu semnulu infamiei. Red.

avé în Londonu amicii cei mai numeroși și mai buni. Diuariele în laudau orte, mai alessu „Times,” care eră ftare indignata asupra nemulțumirei Ispaniei facia d'unu astfelu de esemplariu rege constitutionalu. Inse de la unu tempu incoce press'a englesă și a schimbatu versulu; chiaru „Times” scrie unu articulu cu multa bunavoinia a sup'ra Republicei ispane și „Daily News” acusi va ajunge a fi unu entusiasmata aperatoriu alu noulu guvern ispaniolu. Asfelu dara e probabile, că Dlu ministru Gladstone inca si-va schimbă în bine opiniunea sa despre Ispania.

Germani'a. Guvernulu d'în Berolinu, de si ceva mai moderatu, asemenea a manifestatu simpatiele sale, pentru nou'a Republica ispana. Se dice, că Bismarcu aru fi scrisu consului ispanu d'în Berolinu, Dlu Escosura între altele și acestea: Republic'a astfelu infintiata, a fostu uniculu medilocu, singur'a procedura logica și potintiosa, carea a potutu face începutulu la încetarea disordinei și confusiunei d'în Ispania. Elu o felicită și doresce, că Republic'a, condusa de barbati întiepti și patriotici, se existe multu tempu și se infloresca.

Romani'a. Majoritatea camerei d'în Romani'a votă proiectulu despre contributiunea beuturilor spiretuoase. Remane inca, că acestu proiectu se tréca și prin desbatterea senatului, la care d'în tote partile tierrei sosasescu petiuni numeroase, că acestu-a se respinga proiectulu amintitu. Mai de parte camerei votă infintiarea unei agenture politice în Rom'a și, respinse infintiarea unei asemenea agenture în Wasingtonu, propussa de guvern.

Sciri electrice.

Vien'a, 28. Febr. La audienti'a imper de eri ultramontanii au presintatu petitiuni contra reformei electorale.

Madridu, 28. Febr. În provinciile biscaice carlistii l'au legatu armistitiu.

Rom'a, 28. Febr. Pap'a prim' deputatiunea americana, care manifestă veneratiunea, ce catolicii Americi o sentu pentru pap'a. Pap'a multiami și disse: elu totu de un'a se va rogă pentru tierra, care este astfelu binecuvântata cu fertilitatea pamentului și industri'a; elu s'aru rogă și pentru immultierea bunuriloru, inse naru dor'i, că proprietariu acestor bunuri numai și numai pentru ele se se ingrigésca.

Parissu, 28. Febr. Consiliulu comunale respinse primirea a 30,000 fr. testati spre infintiarea unui ospitalu germanu. Aici se ascépta sossirea generalului ispanu Caballero.

Bucuresci, 28. Febr. Sesiunea presinta a camerei Romaniei se va prorogă pana ta 13 Marte.

Bernu, 28. Febr. Consiliulu feder. reconoscu Republic'a ispana și i doresce er'a pacii și infioriei.

Odes'sa, 28. Febr. Se dice că în cetatea d'aici se facu pregatiri mari în armata, se pote că aceste pregatiri stau în legatura cu miscarile resbellice d'în centrulu Asiei; cu tote că cestiunea Afghanistnu se dice a fi rezolvata.

Burs'a de Vien'a de la 28. Fauru 1873

5% metall.	71.10	Londra	109.40
Imprum. nat.	74.10	Argintu	108.25
Sorti d'în 1860	105.80	Galbenu	5.17
Act. de banca	998.—	Napoleond'or	8.71 1/2
Act. inst. creu.	340.—		

Propriet., edit. și red. respundiet. :

ALESSANDRU ROMANU

acesta partita nu lucra contra intragității statului ungurescu; d'în contra, serbii voiescu și dorescu statului ung. mai multa independintia, de-ora-ce ei credu, că într'o Ungaria independente si-voru realisă mai usioru ideele lor liberale.

L' se mai imputa apoi serbiloru, că gravitedia în afara; acésta imputatiune inse este totu asié de nebasata ca și cea-lalta. Serbii d'în Ungari'a simpatisedia cu serbii d'în Serbi'a și dorescu să-i vedea liberi de suzeranitatea turcesca, formandu-si ei unu statu independentu; serbii liberali ai Ungariei sciu care este rolulu lor; ei au d'u respandi între fratii lor și în tota tierra acele idee, pre basea carora-a se se resolve cestiunea orientale spre multumirea totoruru natiunatiloru de la Carpati pana la Marea mediterrana, de la Marea negra pana la cea adriatica.

Serbii d'în Ungari'a au fostu, mai departe, inculpati, că sub pretestu de autonomia besericesca urmareascu scopuri politice contra statului ungurescu. D'în acestu motivu futulu apoi de vre-o patru anni incoce s'a întreprinsu o addeverata gona contra lor. Commissarii reg. se perondara unulu după altulu și practicara cea mai stricta inquisitiune. Dar' ce au afflatu? Nimicu. Oratorele narredia apoi în ce modu commissariulu reg. a dissolvatu congressulu serbescu și cum a ruinatu gimnasiulu serbescu d'în Neuplant'a numai ca se faca locu si se cascige terrenu pentru unu gimnasiu de statu ung.

Ca firu alu Ariadnei, care singuru pote adduce ordine în acesta stare de lucrni oratorele recomanda legi bune și armatoriulu proiectu de resolutiune: Binevoiesca camerei a ear itte o comisiune, care se essaminadie procederea congresselor besericesci serb. de la 1870—72, procederea guvernului facia cu aceste, motivele dessolverii lor, precum și motivele estmitterii unui commissariu reg., procederea acestui-a, cuprinsulu instructiunii sale, etc. și despre tote acestea se presentadie camerei unu repportu motivatu.

D. Irányi respunde la reflesiunile lui Somssich și dice, că epressiune „morală lacsa” a dissu-o numai cu privire la celibatu. Daca d. Somssich insira d'în istoria tote meritele clerului, dsa totu d'în istoria pote se insire o multime de pete negre, cari arunca cea mai trista colore a supra clerului. Incătu pentru coragiu, oratorele dice că de n'ar avé coragiu n'ar vetă contra urcării listei civile a monarcului și nu si-ar redică vocea pentru delaturarea standardului negru-galbenu de pre palatiulu regal.

La dorinti'a mai multor deputati se punu apoi la votu proiectele de resolutiune. Alu lui Irányi, referitoriu la presentarea unui proiectu de lege pentru libertatea religionaria și intruducerea cununii civile, se accepta cu 61 contra 39 voturi; ér' alu lui Mileficiu se respinge.

Oradea-Mare, 18. Fauru 1873.

Onor. Redactiune! Cătra celle scrise în pretiuit'a „Federatiunea” Nr. 3—728 a. c. de Sudrigeanu d'în Beiusiu, în caus'a originei genetice a D. Sóllyom Fekete Ferencz, acum fiscu imparetescu în Zarandu, — am afflatu cu scopu a mai adauge urmatoriile audite și insemnate chiaru d'în gur'a și după enararea poporeniloru nostri romani gr. cat. d'în Oradea-Mare, cari deodata sunt veri primari cu D. Fekete Ferencz, pre cari, cum sciu, d'insulu inca i cunosce și tiene de consangeni ai săi (de nu i-a uitatu pote de candu e domnu în Zarandu).

Acesti voru primari ai D. Fekete sunt Demetriu Vaid'a proprietariu romanu gr. cat. cu casa și familia romana în suburbiulu „Stellei” (Csillagváros) Oradea-M. și sora-sa Veronic'a Vaid'a maritata după M. Ioanu, éra cu casa și familia romana pre strad'a mica a Potiei (Kispece utza) — cari în antea mai multor insi mi-au spusu: că mam'a lor Ann'a Fekete — maritata după tatalu lor Petru Vaid'a, — a fostu sora dulce cu tatalu Dlu Fekete Ferencz, — adeca cu Laurinte Fekete-Negru, neci pomana sau scire de „Sóllyom” — asemenea Catarin'a Fekete maritata după Iosifu Szilágyi — (cari ambii au moritu) ca romani și famili'a lor e romana; Feketesii acesti-a după enararea celoru de mai susu-au venitu d'în (Sályi, satu aproape de Orade), unde si pana asta-di d'icu si tienus'a

avé ce-va mosia pre care e zidita beseric'a si cas'a parochiala romana, — au venit la Orade, unde si-au cumparatu o casa pre strad'a Vámbáz Nr. 94, care acum'a e a veduvei lui Mihaiu Gagu; d'în cas'a acést'a a amblatu — totu ca romanu — Laurentiu Fekete la scolele gimnasiale d'în locu, căti-va anni, pana-ce după mai multe intorsature și deprinderi. . . s'a facutu ostasiu, de unde numai după 12, anni reintornandu a afflatu că parintii i sunt morti, și în cas'a parintesca a afflatu pre sora-sa Anna, cea maritata după Petru Vaid'a — parintii celoru ammintiti mai susu, — de la cari indata a pretinsu partea de — moscenire parintesca și lassandu unei sorori Anna, partea locului de cătra strad'a Vámbáz sie-si si-a tienutu cea parte de cătra Petiea; de aci apoi Laur. Fekete a amblatu (și totu ca romanu) scriendu ici colé, prin orasiu, pana a ajunsu notariu în Logosiulu de ausu (satu rom. langa Alesdu, cott. Biharia) unde a fostu ca la 18—19, anni, — aci a luatu de socia pre Catarina Hant r. cath. sor'a fostulu pre atunci prețur r. cat. în Alesdu de la care a avutu pre D. Fekete Ferencz, Sigmundu și Etelca, [neci acum un Sóllyom]; apoi betranulu Laur. Fekete ajungandu si prin Margitta de ce-va „biztos” și urrindu-i-se pre acolo, s'a intorsu éra la Orade unde în ante cu 3—4 anni a moritu și fu immortalatu de preotulu lat. d'în Katonaváros (suburbiiu alu Oradei), că-ci cum se vorbesce, pentru voi'a muierei a trecut la ritulu latinu.

D. Fekete Ferencz — s'a crescutu mai multu pre la matusiele sale romane, de-la cas'a carora-a a si absolvatu mai multe clase gimnasiale aici în locu, căti-va anni a fostu la matusia-sa Anna Fekete, maritata după Petru Vaid'a, pre strad'a vámbáz, éra căti-va anni a fostu la cea-lalta Catarina Fekete, maritata după Iosifu Szilágyi (hentes) pre strad'a Petiei, de la care mai tardfu, ca studinte mai adultu a ajunsu instructoru la famili'a Gázsi aici în Orade, unde se incepe dubistatea despre natiunalitatea Dlu Fekete.

Este inse addeveratu și lucru constatatu atatu prin cunoscutii, cari sunt în vietia, cătu si prin matricul'a mortiloru de la parochi'a nostra, că afora de parintele, sau tatalu Dnului Fekete, care cum dissei mai susu, la voia muierei a trecut la ritulu latinu (că-ci pana ce s'a insuratu s'a tienutu totu de romanu) dar' parintii betrani, unchi și matusiele (d'în partea tatalui) sunt immortalati la noi în Ujváros (Oradea) prin preotulu gr. cat. romanu. Acést'a e marturisirea și enararea addeverata a lui Demetriu și Veronic'a Vaid'a; veri primari Dlu Fekete, ambii în vietia și locuriu în Oradea-Mare, la cari spre intarirea celoru d'isse ori candu se pote provocă.

Inca un'a: În Ianuariu, 30. a. c. am immortalatu pre unu altu veru alu Dlu Fekete, frate cu cei de mai susu insemnati Georgiu Vaid'a (alias Cocionariu) la care ocaziune funebrala D. Georgiu Ciara-cantoru la beseric'a catedrala — canteculu în datenatu la morti între consangeni mortulu pre cari i-au dictatu cei-lalti consangeni ammintitu s'au cerutu ertatiune și de la D. Fekete Ferencz, Sigmundu și Etelca ce, de nu erau neamu de apprope, nu se faceă, — acést'a pote sierbi și spre incunoscutiarea consangeniiloru despre morte vèrului lor. . . , că-ci nu credu se o scie d'în „Pesti Naplo.”

Ecce Onorab. Red. aceste suat datele ce am afflatu de bine a le adauge cătra celle d'în Nr. pusu mai susu totu spre intarirea consecintiei de sub cestiune, — ce de cum-va le veti afflă cu scopu, me rogu a le publică în pretiuit'a „Federatiunea” *)

Nicolau Marcusiu,
Capell. și Diaconu bes. catedr.
g. c. de Oradea-Mare

*) Purca bine ati facutu și noi bucurosu publicămu ca publiculu rom. se védia cu căta nerusinare unui renegati cutedia a scrie minciuni prin diariile magiare, affectandu a nu scđ de origineu lor de eri si abiă în treacatu ammintescu de rādirea cutarei sorori a loru cu vre unu romanu, ca si candu acést'a ar fi chiaru inconvenientu, éra renegarea loru si alipirea de stapanii, cari li dau câte unu ossu de rosu mare virtute si lauda. Nu ni pasa,